

Refik Halit'in "Boz Eşek" Hikâyesi Karşısında Sait Faik'in "Hişt Hişt" Hikâyesi ve İzlenimci Üslûbu

Sait Faik's "Hişt Hişt" And His Impressionist Storytelling Against
Refik Halit's "Boz Eşek"

Dinçer APAYDIN*

Özet:

Bu çalışmada, Maupassant tarzı hikâyeciliğin belirgin örneklerini veren yazarlardan biri olan Refik Halit'in, "Boz Eşek" adlı hikâyesi ile Çehov tarzı hikâyeciliğe yakın üslubu ile tanınan Sait Faik'in "Hişt Hişt" hikâyeleri karşılaştırılmıştır. İki metnin çözümlenmesinden hareketle bu metinlerde öne çıkan dil ve üslup gösterilmiş; Sait Faik'in hikâyeciliğinde, yalnızca Çehov tarzı hikâye üslubu ile açıklanamayacak unsurların varlığı tespit edilmiştir. "Hişt Hişt" adlı hikâyedeki bu unsurların, izlenimci anlatım tarzı ile bir bağlantısı olup olmadığı tartışılmış ve bu tarzın bireysel olanı ifade etmedeki etkisinden söz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Refik Halit Karay, Sait Faik Abasıyanık, İzlenimci Anlatım, Maupassant Tarzı Hikâye, Çehov Tarzı Hikâye.

Abstract:

Refik Halit is one of the most authentic authors who uses Maupassant's narrative style. Sait Faik is known for his familiarity to Chekhov's narration style. Their stories, "Boz Eşek" and "Hişt Hişt" are compared in this study. With this analyse their features of narration styles are showed. Sait Faik's narrative style is can not explained with just his familiarity to Chekhov's. There are some other elements in his narration style and it is discussed that these elements related with impressionist narration style or not. Also it is questioned that the impressionist storytelling is more successful at telling invidiual feelings.

Keywords: Refik Halit Karay, Sait Faik Abasıyanık, Impressionist Storytelling, Maupassant's Narrative Style, Chekhov's Narrative Style.

* Arş. Gör. Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Giriş

XX. yüzyıl başlarında dünyevî olanı ve sürdürülen hayatı anlatma kabiliyeti kazanan Türkçe, Fransız realistlerinin de etkisiyle birlikte yeni bir ifade derinliği elde etmiştir. Bu dönemde yazılan hikâye ve romanlar belirli temalar etrafında toplanabilir. Bu temaların, etrafında birleştiği temel fikir de yeni bir medeniyet da-iresi etrafında hayatını sürdüreceği olan yeni insanın özelliklerini belirleme çabası olarak nitelendirilebilir. *Yeni Lisan* hareketi temsilcileri, *Edebiyat-ı Cedide* zevk ve anlayışını sürdürenler, batılı bir dikkat ve teknikle bize has olanı ifadeye gayret edenler, hep bu arayışın içinde düşünülebilir ve değerlendirilebilirler.

Refik Halit'in yazı hayatına başlaması da XX. yüzyılın başlarındadır (AKTAŞ, 2004). Hikâyelerindeki Maupassantvari tarza olan yakınlık şu satırlarda ifade edilmektedir:

“Gözlemlere dayanarak yurt gerçeklerine ve çeşitli insan katlarına yönelme yöntemini daha sürgüne gitmeden, Maupassant etkisiyle benimsemiş bulunan ve 1909-1920 yıllarında bu yolda birkaç örnek veren yazar, Anadolu'da bu yöntemi uygulayacak elverişli bir ortam bulmuştur. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun bir konuşmasında, 'O zamanlar Refik Halit ile ben, Maupassant'ın tesiri ile şehir içindeki tiplerden ayrılarak mevzularımızı köylerden, çobanlardan ve halkın arasından seçmeğe başladık' (Dikmen Gazetesi, 1942, S.22) demesi bunu doğrulamaktadır” (CEVDET KUDRET, 1967: 164).

Sait Faik de girişte ifade edilen dil zevki ve birikimi çevresinde yetişmiş yazarlarımızdandır. 1930'lu yıllarda eser vermeye başlayan Sait Faik, küçük insanın problemlerini, dikkatlerini ve zevkini hikâyeciliğimize taşımasıyla bilinir. Onun 1948 yılında yayımlanan *Lüzumsuz Adam* adlı eseri, kendi edebî hayatı içerisinde bir dönüm noktası olarak kabul edilir. *Lüzumsuz Adam*dan itibaren *Son Kuşlar* adlı eserine kadar süren bireysel tavrı, hikâyelerinin merkezindeki temanın “küçük insan ve problemlerinden” çıkıp, genel anlamda bir insan sevgisine dönüşmesiyle neticelenir. Bu yönüyle kendisinin hikâyeciliği iki farklı döneme ayrılıp değerlendirilebilir:

“...cemiyetimizde ahlâk telakkileri değişiyor. Bugün eskiler diye adlandırılan yaşlı muharrirler, hayata, cemiyete yukarıdan bakarlardı. Hala da öyledirler. Hayata karışmıyorlar, yalnız tepeden seslenerek cemiyeti düzeltmek sevdasındalar. Bize gelince: cemiyeti düzeltmek hususunda hiçbir iddiamız yok. Biz cemiyette, insanlarımızla birlikte, aynı hayatı yaşamak istiyoruz.' O bu formüle göre, son yıllarında hikâyelerinde ortaya çıkan yeni gelişmeler de dâhil, hayatını kendi kişilerinin hayatı ile iyice karıştırmıştır”(ALANGU, 1965: 110).

Bu çalışmada, Refik Halit'in *Memleket Hikâyeleri* adlı eserinde bulunan “Boz Eşek” adlı hikâye ve Sait Faik'in *Alemdağ'da Var Bir Yılan* adlı eserindeki “Hişt Hişt” hikâyesi yapısal farklılıkları açısından değerlendirilecektir. Bu çözümleme etrafında iki farklı hikâye türü ve anlatım tarzının dil ve üslubundaki farklılıklar üzerinde durulacaktır.

Üslup çalışması, kesin olarak sınırları çizilememiş bir konudur. Bir metni diğer bir metinden ayıran özellikler, genel anlamıyla üslup farklılıklarına bağlıdır diyebiliriz. Edebî metinlerde kullanılan farklı üslupların tespiti, aynı türde yazılmış ya da aynı temaları işleyen metinlerdeki farklılıkların tespiti olarak düşünülse, yanlış olmayacaktır: "Üslup incelemesi dilbilimden çok edebiyat araştırmasına, edebiyat araştırmasından çok dilbilime yakın bir çalışma alanıdır. Denilebilir ki, bir metnin üslup bakımından değerlendirilmesi, edebiyat araştırmasıyla dilbilimin üst üste çakıştığı bir sahada yer alan bağımsız bir disiplindir. Dilbilim de daha ziyade Saussure'ün ayrımındaki dil üzerinde durmaktadır. Üslup İncelemesi ise, aynı malzemenin metin adını verdiğimiz çok yönlü sistem içinde kazandığı söz değerini araştırmaya yöneliktir" (AKTAŞ, 2007: 14-15).

Bu çalışmada incelenecek ve çözümlenecek hikâyelerin üslup farklılıkları, iki hikâye türü arasındaki farklılıkları ve her iki türün hangi temaları ifade etmekte daha etkili olduğunu göstermek için çeşitli ipuçları sağlayacaktır.

Boz Eşek ve Hişt Hişt Hikâyelerinin Tahlili

"Boz Eşek" hikâyesi 1919 yılında yayımlanan *Memleket Hikâyeleri* adlı kitapta neşredilmiştir (YKY: 2010). *Memleket Hikâyeleri* bir bütün olarak düşünüldüğünde, dikkatini İstanbul'un dışında yaşayan Anadolu insanına çevirmiş bir hikâye kitabı olarak değerlendirilebilir. Hikâyelere mekân olarak seçilmiş Anadolu kasabalarının gerçekte olan ilişkisi bir tasarı mesafesindedir. Bir başka ifadeyle, burada anlatılan kasabalar ve içinde yaşayan insanlar, gerçekten hareketle kurulmuş bir başka gerçekliğin ürünüdürler. Bu tasarımın amacı, Anadolu'nun saf ve temiz insanını anlatmak, onunla kentli insanı tanıştırmaktır.

Zihniyet:

Boz Eşek, yukarıdaki cümlelerde de ifade edildiği gibi, Anadolu insanının saflığını ve temizliğini anlatmak için kaleme alınmış bir hikâyedir. Merkezde hayatını sürdüren insanların yozlaşmışlığına dikkati çekmektedir. Burada, bürokrasiye yöneltmiş bir eleştirinin varlığından da söz edilebilir. Denilebilir ki bu metnin zihniyeti okuyucunun dikkatini merkezden taşraya çekme, taşrada yaşayan insanı, hikâyenin merkezine koyma ve *Millî Mücadele* dönemindeki yeni insan arayışına bir model olarak gösterme gayretidir.

Yapı:

Olay Örgüsü: Anadolu'nun bir köyünde yaşayan *Hüsmen Ağa* ve bu köyün halkına Tanrı misafiri, ihtiyar, güçsüz, hasta ve yaşlı bir adam gelir. Yanında da eşiği vardır. Yaşlı adamın rahatsızlığı aniden artar. Ölürken kuşağındaki sekiz altınla eşiğini Hicaz'a vakfettiğini vasiyet eder. Köy halkı, yaşlı adamın yanında getirdiği *Boz Eşek*'e dinî bir vazifenin objesi gibi bakmaya başlar.

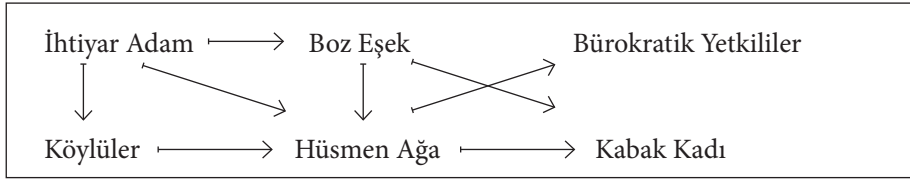
Hüsmen Ağa yorucu ve uzun yola rağmen eşiği kasabaya götürüp hükümete teslim etmek ister. Fakat *Kabak Kadi*'nin İstanbul'da olduğunu öğrenir. Kaymakam ve jandarma onu iki hafta oylar. Hüsmen Ağa da köyüne döner. İki hafta sonra tekrar kasabaya gider. Kaymakam ve jandarma, Hüsmen Ağa'yı tekrar başlarından

savarlar. Çünkü Kabak Kadı henüz İstanbul'dan dönmemiştir. Üçüncü yolculuğun dönüşü yine "Hüsmen Ağa önde, eşek arkada" olur. Böylelikle iki buçuk ay geçer.

Boz Eşek köyde serbest bir şekilde dolaşmakta ve hayatını sürdürmektedir. Hüsmen Ağa kasabaya son gidişinde eşeği kaymakamlığa ancak emanet eder. Kaymakamlıktaki yetkililer bu eşeğin vakfedileceğine dair söz vererek olayla ilgileneceklerini söylerler. Köylüler yazılan belgelere, basılan mühürlere bakarak eşeğin Hicaz'a gittiğine inanırlar ve dinî bir vazifenin ağırlığını taşıyan vicdanları rahatlar. Fakat olayın yılında alışveriş için kasabaya giden Hüsmen Ağa, pazar yerinde Kabak Kadı'yı Boz Eşek'e binmiş olarak görür.

Olay örgüsünde görüldüğü üzere bu hikâye, bir problem etrafında ortaya konan çatışma unsurunu nihayetlendirmek üzere kurulmuştur.

Şahıs Kadrosu:

Hüsmen Ağa, hikâyede iyi niyet ve söze sadıklığın timsali gibidir. İhtiyarın vakfedilmesini istediği Boz Eşek ile durumu yeterince müsait olmamasına rağmen ilgilenir. Onu kasabaya götürüp getirmekten bir yorgunluk duymaz ve kasabada-kilerden bir söz alıncaya kadar bu görevine devam eder.

Boz Eşek, hikâyede çatışma unsurunu yaratan obje konumundadır. Yapısı gereği olaylara müdahil olamaz; konuşmaz, anlatmaz. Ancak bütün olay onun varlığından ötürü ortaya çıkmaktadır. Köylüler ona saygı ve nezaket ile yaklaşır. Çünkü bu hayvan köye gelip vefat eden ihtiyar misafirin bir yadigarıdır. Köylülerin gözünde kutsal bir misafirdir.

İhtiyar Adam, çatışma unsurunu başlatan şahıstır. Köye misafir olarak gelmiştir; beklenmedik bir şekilde vefat eder. Vefat ederken parasını ve eşeğini, Hicaz'a vakfedilmek üzere köylülere emanet eder. Bu adam kimdir? Nereden gelmiştir? Niyeti nedir? Bunlar hikâyede açıklanmaz. Köylülerin, bu misafire sorgulamadan güveniyor olması işaret edilir. Ölümü üzerine iyiliksever bir evliya gibi addedilir ve son isteklerinin yerine getirilmesi için uğraşılır.

Köylüler, bu metnin zihniyetini oluşturan fikrin temsilcisidirler. Hikâyede *Anadolu'nun saf ve temiz insanı* olarak sahne alırlar. Kendilerinin maddî durumu çok iyi değildir. Yemezler, içmezler; ancak Boz Eşek'i besler ve rahat etmesi için çalışırlar. İhtiyar bir adam kutsal bir vazife uğruna bir eşeği onlara emanet etmiştir. Onlar da herhangi bir soru sormadan, saf ve samimî duygularla bu vazifeyi yerine getirmeye çalışırlar. Bu, gücünü Anadolu insanı gerçekliğinden alan bir tiplerdir. Anadolu insanı, inandığı değerler uğruna sorgulamaksızın iş yapabilecek nitelikte temiz bir insandır.

Bürokrat Yetkililer, devlet işlerinin yürütülmesinde görev yapan insanlardır ve kasabada yaşamaktadırlar. Merkezde bulunmanın vermiş olduğu rehavet içerisinde, sürdürülen hayatın şartlarını unutmuş gibidirler, işlerle ilgilenmezler. Devletin işlerinin nasıl olsa yürüyeceğine dair bir kanı geliştirmişlerdir. Hüsmen Ağ'a'yı da bu gerekçe ile defalarca geri çevirirler. Esasında, kimse sahipsiz bir eşeğin sorumluluğunu almak istememektedir. Bu tipler, bu yönleriyle olumsuz bir imaj çizerler. Hikâyede eleştirilmek istenen insan tipidirler ve öne çıkarılan insan tipi olan köylülerin karşısında yer alırlar.

Kabak Kadı, bürokratik anlayışın bu hikâyede cisimleşmiş ismidir. Bürokratlardan farkı, köylülerin iyi niyetini suistimal etmesidir. Köylülerin güvenerek bıraktıkları bir emanet olan Boz Eşek'i kendi çıkarı için kullanmaktadır.

Zaman ve Mekân:

Olay zamanı düz bir doğrultuda ilerlemektedir. Okuyucuda merak ve takip etme hissi uyandırır. Olayların geçtiği zaman, yaşanan zaman ile aynı doğru üzerindedir. Geri dönüşlere, iç monologlara vb. zamanı ve mekânı büken tekniklere yer verilmemiştir. Mekânlar, ayrıntılı olmasa da okuyucunun zihninde belirecek kadar tasvir edilmiştir. Okuyucu kasaba ve köy arasındaki farkı görebilmektedir. Bu hikâyedeki çatışma unsurunun gerçekleştiği zemin, kasaba ve köy ikiliği üzerinde kurulmuştur. Dikkat çekici bir yön olarak, köy ile şehrin mukayese edilmediği; köy ile köye daha yakın bir yerleşim merkezi olan kasabanın kıyaslanması ele alınabilir. Bunun nedeni köyde yaşayan Anadolu halkının saflığının vurgulanmak istenmesidir. Kasabada görev yapan yetkililer, oraya şehirden atanmışlardır ve Anadolu coğrafyasını görev yapmak için değerli bir yer olarak görmemektedirler. Anadolu kasabaları, onlar için bir tembellik ve vakit geçirme yeridir. *Memleket Hikâyeleri*'ni oluşturan hikâyelerin mekânlarına bu dikkatle bakıldığında, benzeri örnekler ile karşılaşmak mümkündür. Kabak Kadı'daki bozulmanın nedenini de burada aramak doğru olur.

Tema:

Bu hikâyenin teması, açıkça görüldüğü gibi kamu alanındaki bürokrasiyi eleştirmektir. Saf ve cahil olarak addedilen Anadolu köylüsü, görev bilincine sadık kalmış; ancak kurum yetkilileri, onların bu sadakatini kötüye kullanmışlardır. Burada karşı karşıya getirilen iki farklı insan tipinden doğan bir çatışma söz konusudur. Bu çatışma bir problem olarak ele alınmış ve hikâyeye de bu minval üzerine kurulmuştur.

Dil ve Üslup:

Maupassant tarzı hikâyede olay örgüsü, yazarın işaret etmek istediği, seçilmiş bir çatışma üzerine kurulur. Olayın ortaya çıkmasında rol alan seçilmiş kişiler vardır. Zaman ve mekân, kişileri ve olayı oluşturan çatışmayı ön plana çıkarmak, kişilerin yaşam şartlarını ve bu yaşam şartlarının karakterler üzerindeki etkilerini gösterebilmek için düzenlenmiş, tasvir edilmiştir. Yaşanan gerçeklikten gücünü alan bir kurmaca, itibarî bir âlem vardır.

Yukarıda çözümlenmeye çalışılan “Boz Eşek” adlı hikâye de Maupassant tarzı hikâyenin bütün özelliklerini taşımaktadır denilse hata edilmiş olunmaz. Bu hikâyenin dilinde ve üslubunda görülen özellikler de Maupassant tarzı hikâyeciliğin karakteristik unsurlarını taşır. Bu karakteristik unsurları ve bu hikâyede öne çıkan diğer özellikleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Dil sade, açık ve anlaşılırdır.
- Tasvirlerle yer verilmiştir. Zaman ve mekânlar, kişilerin karakterlerini yansıtmak, olay örgüsündeki temel çatışmayı ortaya koymak için tasvir edilmişlerdir.
- Hikâyede birden fazla tip / karakter vardır ve hepsi de olay örgüsünü meydana getiren çatışmanın etrafında bir araya getirilmişlerdir.
- Açık ve takip edilebilir bir olay örgüsü vardır.
- Gücünü gerçekten alan gerçeğimsi bir başka âlemin varlığından söz edilebilir.
- Eleştirel bir tema bu üslup ile rahatlıkla işlenmiştir
- Mizahî unsurların varlığına imkân verilmiştir.

Sait Faik’in *Alemdağda Var Bir Yılan* adlı hikâyeye kitabı 1954 yılında basılır. “Hişt Hişt” bu kitapta yer alan bir hikâyedir (YKY: 2010). “Hişt Hişt” farklı bir zaman dilimine ait bir eserdir ve öncelikle bu dikkatle değerlendirilmelidir. Türkçe, *Memleket Hikâyeleri*’nin yazılmasından bu yana anlatımda farklı imkânlar kazanmış, değişik zevk ve anlayışların süzgecinden geçmiştir. Dünyevî olanı, hayata ait olanı anlatmada geçmişe göre daha tecrübeli olarak değerlendirilebilir. Yukarıdaki satırlarda Sait Faik’in öykücülüğündeki iki farklı dönemden bahsedilmişti. Buradan hareketle “Hişt Hişt”i onun ikinci dönem hikâyeciliği içinde değerlendirmek yerinde olur. Bireysel bir dikkat ve zevkle bireyin iç dünyasına yönelen Sait Faik, içindeki insan sevgisini, problemlerini, duygu ve düşüncelerini hep bireysel bir duyuşun etrafında dile getirmiştir.

İlk hikâyelerinde, takip edilebilir olay örgüleri kurgulayan Sait Faik, ikinci dönem hikâyeciliğinde bu tavrından vazgeçer. Bu durumda, yazarın *insana* bakışının değişmesinin de rolü vardır (ÇELİK, 2002: 15). Bireyin kendisi ve hayata yönelttiği dikkati olay örgüsünün önündedir. Hikâyelerinde barındırdığı “kesit”lerden ötürü, üslubu Çehov tarzı hikâyeciliğe benzetilmiştir; ancak Sait Faik hikâyeciliğinin bu kısmı, tartışmaya açıktır. Ancak hikâyeleri daha yakından incelendiğinde, Çehov tarzı hikâyeciliğinin onun hikâyelerindeki teknik ve üslubu açıklamaya yetmeyeceği dikkati çeker.

Çehov tarzı olarak değerlendirilen durum (kesit) hikâyesinin edebiyatımızdaki ilk önemli temsilcisi Memduh Şevket Esendal’dır. Hikâyelerine bakıldığında, hem kendinden önceki yazarlardan farklı yönler, hem de Sait Faik’in hikâyeciliğinden ayrılan taraflar bulmak mümkündür. Esendal’ın Çehov tarzı hikâyeye Sait Faik’ten çok daha yakın bir duruşu olduğundan söz edilebilir:

“Türk hikâyeciliğine önemli bir ‘yeniden başlama’ tavrı getiren Memduh Şevket, Çehov tarzı hikâyenin edebiyatımızda tanınıp sevilmesinde önyak olan yazardır. Heyecanlı ve olağan dışı olaylara dayanmayan, yaşanan anı öne çıkaran, konusu

bakımından son derece sade olan bu hikâyeler, sıradan insanlar ve sıradan olaylarla ilgilenmeyen bir edebî ortamda önceleri bir süre yadırganır. Memduh Şevket'in Çehov'a benzerliği biraz konularını seçiş tarzında, ama daha ziyade hikâye kişilerini algılayışı, hikâyeyi anlatışı ve biçimde aranmalıdır. Onun hikâyesinde karamsarlık, ümitsizlik, acı alaycılık yoktur. Ağır sosyal meseleleri dahi sert tenkitler yerine sabırlı ve ümitli bir ifadeyle hikâyeye aktarır" (KORKMAZ 2006: 332).

Sait Faik'in hikâyeciliğinde ise, Esendal'inkinden farklı bir duyuş tarzının hâkim olduğu açıktır. Memduh Şevket Esendal'ın hikâyeciliği için kullanılan nitelermelerden birinin "nakilci gerçekçi" olduğu (ÇETİŞLİ, 1991: 71) düşünülürse; Sait Faik'in anlatımında nakilcilikten hayli uzak olduğu söylenebilir. Sait Faik, olaylarını doğrudan toplumsal olaylardan yahut sosyal hayatta yaşamını sürdüren sıradan insanlardan seçmez. Gerçekliği nakletmekten ziyade, ona müdahale eder. Onun olayları, bireysel bir duyarlılıkla ifade edilen duyuş ve hissedişlerin aktarılmasından ibarettir. Sürdürülen hayata ait dikkatlerden, sıradan insanlardan bahseden öykülerinde bile gerçek, bireysel bir duyarlılığın süzgecinden geçmiş, yazarın duyuş tarzının etkisi altına girdikten sonra okuyucuya anlatılmıştır. Daha yerinde bir ifade ile söylemek gerekirse Sait Faik'in hikâyelerinde ağır basan yön, onun bireysel duyarlılığıdır:

"Onun öyküsünün tek tümceyle tanımını yaparsak: Ben öykücüsüdür Sait Faik, diyebiliriz. Bu, birçok anlamı içinde barındırır. Bunun burada ayrıntılı çözümlemesine gitmektense, ne olduğuna değinelim kısaca.

Sait Faik, öyküsünde insanı odak alır. Onunla ilgili insani olan her şey öyküsünün izlekleridir. Bireye, bireyin dünyasına dönüklüğü anlatısının biçimsel kurgusunda da ben-anlatıcı'ya önemli işlevsellik yükler. Yaşamdan gözlemler sonucu elde edilen birikim, izlenimlerin ona (anlatıcıya) yansısı; bunların yeniden kurgulanıp aktarılması...

Ben öyküsünü'nü kurmadaki öyküleme yönteminde başat kılınanlar kısaca bunlardır. Bu tür bir öyküleme tekniğinin etkileyciliğiye; okuru ilk anda sarmalar. Yalnlık, içtenlik, olup bitene bakış, yaşanılanlardan etkileniş, duyuş yoğunluğu, çelişkileri bu seyirde dile getirir; öfke, sevgi-sevgisizlik, umut-umutsuzluk, yiten-gelişen, yabancılaşan, yozlaşan vb. öğelerdir öyküsünde tematik olarak başat kılınanlar"(ANDAÇ, 1995: 30).

Yukarıdaki alıntıda ifade edilmeye çalışılan durum, daha önce bahsedilen "bireysel duyuş tarzı" ile yakından ilgilidir. Sait Faik, edindiği birikimlerden hareketle, iç dünyasına yönelen ve bu iç dünyayı anlatıcısı vasıtasıyla yeniden kurgulayıp okuyucuya aktaran bir yazardır. Çehov tarzı hikâyede böyle bir kaygı yoktur. Hayattan alınan bir kesitin içinde olan biten, basit, sade ve olduğu gibi aktarılmaktadır. Sanatçı, gerçeklik karşısında bir tavır sergilemekten ziyade, onu bir kesitinden yakalayarak kurgulamaktadır. Sait Faik'in hikâyeciliğinin Çehov tarzı hikâyecilikten etkilendiğinin söylenmesi de bu ortak özelliğe dayanmaktadır. Sait Faik de kimi hikâyelerinde hayattan aldığı bir kesiti anlatır. Ne var ki bu işi Çehov

tarzında olduğu gibi bu kesit karşısında kayıtsız ve yalın olarak değil; bizzat kesiti yeniden anlamlandırıp yorumlayarak, daha yerinde bir ifade ile “algıladığı gibi” anlatmaktadır.

Bu tavır, akla gerçek karşısında sergilenen izlenimci tavrı getirmektedir. İzlenimcilik, resim sanatında etkili olmuş bir *algılama şekli* olarak addedilebilir. Ne var ki yalnız resim sanatında sınırlı kalmamış, diğer bütün sanat dallarını da bir şekilde etkilemiştir:

“İzlenimcilik: Empresyonizm, intibacılık. Sanatçıda uyanan / kalan dış alem intibalarının eserde aktarılmasını esas alan / benimseyen sanat akımı. 19. Asrın sonunda, sembolizmle hemen hemen aynı dönemde Fransa’da ortaya çıkan, oradan bütün dünyaya yayılan akım, daha ziyade resim sanatında etkili olmuştur. Edebiyatta ise şiir vadisinde takipçileri vardır. İzlenimciliğin doğuşunda, gerçekçiliğe, natüralizme ve parnasyenizme duyulan tepki önemli bir etkidir.

İzlenimcilikte aslanan, dış dünya gerçeklerinin olduğu gibi nakledilmesi değil, söz konusu dünyanın uyarmasıyla sanatkârın iç dünyasında şekillenen izlenimlerin aktarılmasıdır. [...] Andre Gidé’nin “hissediyorum öyleyse varım” anlayışı, izlenimciliğin parolası gibi telakki edilmiştir” (KARATAŞ, 2007: 249 – 250).

Sait Faik’in hikâyeciliğindeki özellikler ve bu alıntıdan hareketle, onun hikâyeciliğine özel bir ad vermek gerekirse, bu adın “izlenimci hikâye” olabileceğini düşünmek yanlış olmayacaktır. Sait Faik, açıkça, bir gerçekliğin kendisi için ifade ettiği değerleri ifade etme gayreti içinde olan bir hikâyenin peşindedir.

Zihniyet:

“Ben”i merkeze alan ve mutluluğunun sürekliliğini arzulayan bir anlatıcının anlattığı “Hişt Hişt” adlı hikâye, hayatını belirli şartlar altında sürdürmekte olan bir insanın hikâyesidir. Bu insan bir tıraş bıçağıyla bile kavga edebilmektedir. Hayatını belirli sınırlar içerisinde yaşamaktadır. Bu hikâyenin zihniyetinin, anlatıcısının tavrında aranması yerinde olacaktır. Söylenenlerden hareketle denilebilir ki kendi problemlerini hayatının merkezine almak isteyen ve kendi problemleri ile meşgul olan sıradan bir insanı, anlatının merkezine almak problemi, bu metnin zihniyetini oluşturur.

Yapı:

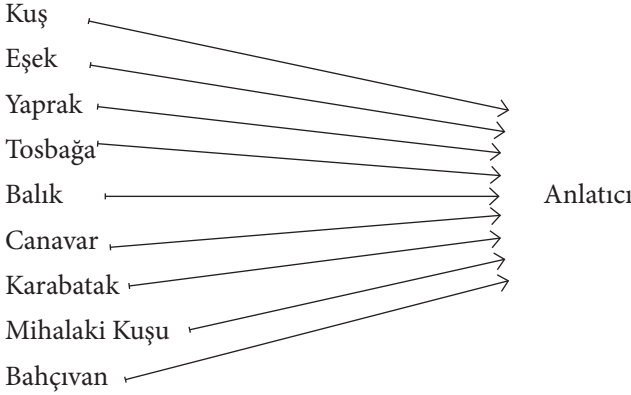
Olay Örgüsü:

“Hişt Hişt” adlı hikâyede, “Boz Eşek”te olduğu gibi bir doğru üzerinde takip edilebilecek nitelikte bir olay örgüsü ile karşılaşmamaktayız. Daha doğrusu, olay örgüsünü açıkça meydana çıkaracak herhangi bir unsur görünmez. Bu hikâyede olay, bir insanın yaşadığı günden bazı kesitleri aktarmasından ibarettir. Herhangi bir çatışmadan, bir problemden bahsedilmez. Olay ve kişiler, bu çatışma etrafında bir araya getirilmez. Bu hikâyeyi oluşturan çatışma unsuru, dış dünyada değil, iç dünyada vardır. Çatışma, bireyin kendisiyledir. Kendi içindedir. Gün boyunca duyulan bir “Hişt Hişt” sesinden bahsedilir. Bu ses nereden, kimden gelmektedir? Belli değildir. Karşılaşılan insanlar ile bu duyguyu paylaşan anlatıcı, olayı bir çö-

züme kavuşturamaz. Nihayetinde, onu umursamaktan vazgeçer. Önemli olan bu sesin geliyor olmasıdır. Eğer bu ses gelmiyorsa, esas problem o zaman vardır.

Bu kısımda anlatıcının bir varlık probleminden bahsettiği düşünülebilir. Hikâyenin teması ile birlikte ele alındığında anlam kazanan "Hişt Hişt" sesi, yaşama zevkinin, anlamının ve değerinin ta kendisi demektir. Anlatıcı için olaylar, kendi algıladığı şekilde vardır. Anlatıcı, "Hişt Hişt" sesinin bir hayvandan, bir başka insandan geldiğini bile sanır. Burada açıkça *algılardan ve izlenimlerden hareket etme* vardır.

Şahıs Kadrosu:

Bu hikâyede, *Bahçivan* ve *Anlatıcı*'dan başka bir şahsın varlığından söz edilebilir mi? İletişime geçilen diğer varlıklar, hep Anlatıcı'nın zihninde bir özellik kazanırlar. Anlatıcı onlardan bir "Hişt Hişt" sesi duyduğunu sanır. Gerçek, bu şekilde değildir. Daha sonra Bahçivan ile bir diyaloga başlar. Bu diyalog, hikâyenin sürdürülmesi için düzenlenmiş bir diyalogdur. Bu diyalog, sonunda bizi hikâyede "*bir hişt hişt sesi gelsin de nereden gelirse gelsin!*" söz grubu ile ifade edilen temaya doğru götürecektir. Hikâyenin gerçekliğinde, Bahçivan *gerçekten* var mıdır? Bu konuşma *gerçekten* geçmiş midir? Bunlar *kesin* olarak nitelendirilemez. Bunun nedeni, anlatılan olayın bir gerilime bağlı olmayışıdır. Çatışma unsuru olarak düşünülebilecekler, şahıslarla ilişkilendirilmemiştir. Çatışma, kahraman-anlatıcının kendi içindedir. Her şey, kahraman-anlatıcının etrafında şekillenmiş, onunla birlikte var olmuştur.

Tema:

Bu hikâyenin teması bir kelime grubu ile özetlenebilir. Bu *yaşama sevincidir*. Özellikle son dönem hikâyelerinde yaşama sevinci ve insan sevgisi temalarını sıklıkla işleyen Sait Faik'te farklı bir tematik arayışın içine girmek, hikâyenin yanlış

anlaşılması ile sonuçlanabilir. Metinden hareket eden bir dikkatle hikâyeye yaklaşıldığında, “*bir hişt hişt sesi gelsin de nereden gelirse gelsin!*” söz grubu okuyucuyu temaya götüren büyük ipuçlarından birisidir.

Zaman ve Mekân:

Hikâyede, “Boz Eşek”te olduğu gibi bir çatışma unsuru etrafında gelişen bir olay olmadığından, takip edilen bir zamanın varlığından da söz etmek zordur. Bu hikâyedeki zaman birimi ancak bir *an*; mekân da bir *kesit* ile ölçülebilir. Açık havada geçen bir yolculuk vardır, anlatıcı yürümekte ve etrafındaki varlıkların güzelliklerinin farkına varmaktadır. Ancak kesin bir zaman ve mekânın varlığından söz etmek mümkün değildir. Anlatıcı, içinde bulunduğu duygu hâlini, herhangi bir zaman ve herhangi bir mekân içinde ifade etmiştir. Tıpkı olay gibi, zaman ve mekân unsuru da onun izlenimlerinden ibarettir.

Dil ve Üslup:

Sait Faik’in “Hişt Hişt” adlı hikâyesinde, hayatın doğal akışı içerisinden bir kesit ele alınmaktadır. Yazarın anlatmak istediği şeyler, bir çatışma unsuru etrafında dile getirilmez. Bir olay vardır; ancak bu olay bir gerilime bağlı olarak gelişmez. Hikâyenin anlatıcısı olayı bir gerilim vasıtasıyla değil, hayatın doğal akışı içerisinde gözler önüne serer. Bu tip hikâyelerde ayrıntılı tasvirler yoktur. Zaman ve mekân yalnızca bir dekordan ibarettir. Kalabalık bir şahıs kadrosuyla karşılaşmaz, olaylar diyaloglar yahut monologlar yardımıyla sürdürülür. Hikâyenin anlatıcısının, aynı zamanda hikâyenin kahramanı olması “Hişt Hişt”i, “Boz Eşek”ten ayıran bir başka özelliktir. Maddeler hâlinde sıralanacak olursa, öne çıkan özellikler şu şekildedir:

- Dil, eserin yazıldığı döneme göre değişmekle beraber sadedir; anlatım akıcıdır; ancak olay açık ve anlaşılır olmak durumunda değildir.
- Tasvirler yer verilmemiştir. Zaman ve mekânın kişiler ve karakteristik özellikleri üzerinde herhangi bir etkisi yoktur.
- Hikâyede bulunan tip ve karakterler, bir çatışma unsuru, bir gerilim etrafında bir araya gelmezler.
- Olay örgüsü, anlatımın tarzının ve bireysel duyarlılığın gerisindedir.
- Gücünü, gerçeğin “bireysel olan” ile yeniden yorumlanmasından alır.
- Eleştirel bir temadan ziyade, bir duyuşun, bir zevkin veya anlayışın idealize ettiği bir temanın hâkimiyetinden söz edilebilir.

Netice

Bu çalışmada karşılaştırılan Refik Halit’in ve Sait Faik’in bilinen iki hikâyesi, bizlere Maupassant tarzı hikâye ile “İzlenimci Hikâye” olarak adlandırılacak bir hikâye tarzının özellikleri hakkında ipucu vermektedir. Sait Faik’in hikâyeciliği hakkında, *izlenimci sanat anlayışını bir anlatma üslubu olarak kullanmıştır* yargısına, onun hikâyeciliğinin karakteristik örneklerinden olan “Hişt Hişt” hikâyesinin çözümlenmesinden varılmıştır. Hikâyede izlenimci üslubun, Çehov tarzı hikâye

ile olan benzerliği üzerinde durulmuş; ondan ayrılan yönleri de ayrıca ele alınmıştır. Bu özellikleri maddeler halinde göstermek yerinde olur:

Boz Eşek:

• Olay örgüsü, bir çatışma ve bir gerilim etrafında kurulur. Hikâyenin kişileri bu çatışma unsuru etrafında toplanırlar. Karakterlerin bu çatışma içinde temsil ettiği bir değer vardır.

• Tasvirlerle yer verilir. Çünkü tasvirler, olayı meydana getiren kişilerin kişilik özelliklerini belirlemede önemli rol oynar.

• Hikâyenin içinde bahsedilen zaman, olay örgüsünü düzenler; mekânlar ise olay örgüsünün geçeceği zemini hazırlar.

• Olay örgüsü ve olay örgüsünün oluşmasına sebep olan çatışma unsuru ön plandadır.

• Eleştirel ve gerçekçi bir anlatımın varlığından söz edilebilir.

Hişt Hişt:

• Olay, bir çatışma veya gerilim etrafında kurgulanmaz. Esas olan, hayatın normal akışı içerisindeki bir kesiti yakalamak ve onun içindeki gerçekliği bireysel bir duyarlılık etrafında yeniden yorumlayarak anlatmaktır. Hikâyedeki kişilerin temsil ettikleri, yalnızca anlatıcıda uyandırdıkları izlenimleridir.

• Tasvirlerle yer verilmemiştir. Bunun yerine; olayın içerisinde bulunan şahıs kadrosunun kişilik özelliklerinden anlatıcının izlenimleri sayesinde haberdar oluruz.

• Olaydan hareket etmek gibi bir kaygı söz konusu olmadığından zaman ve mekânın işlevi ancak birer *an* ve *dekordan* ibarettir denilebilir.

• Bireysel duyarlılıklar ve izlenimler ön planda olduğundan olay örgüsü geriye itilmiştir.

• Bireysel ve *idealize* edilmiş bir anlatımın varlığından söz edilebilir.

Yukarıda yapılan metin çözümlemelerinden hareketle, Refik Halit'in "Boz Eşek" ve Sait Faik'in "Hişt Hişt" adlı hikâyeleri etrafında; Maupassantvari hikâye, Çehov tarzı hikâye ve hikâyedeki izlenimci üslubun ortak ve ayrı olan yönleri belirtilmeye çalışılmıştır. Öyle görünmektedir ki Maupassant tarzı hikâye, bir çatışma etrafında gerçekleşen olay örgüsünü, eleştirel – gerçekçi bir tavırla anlatmak için uygun bir hikâye türüdür. Kişiler, zaman ve mekân, anlatılmak – eleştirilmek istenene göre düzenlenebilir. Üslup olarak mizahî hatta iğneleyici özellikler taşıyan bir dil kullanmaya müsaittir. Çehov tarzı hikâye, sürdürülen hayatın içinde var olan bir gerçekliğin bir kesitinin, eleştirel gerçekçiliğe has bir dikkatle seçilmesi ve anlatılması esasına bağlıdır. Çatışmadan ziyade, bu bir âna has olan dikkat esastır. İzlenimci üslupta ise, bireysel duyarlılığın etrafında şekillenen bir dış dünya ve "ben"i merkeze alan bir tavrın varlığından söz edilebilir. Bir ideal etrafında gerçeğin yorumlanması, gerçeğin olduğu gibi değil; algılandığı gibi anlatılması, izlenimci üslupla anlatılan bir hikâyeyi, eleştirel – gerçekçi bir anlatımdan ve bu anlatımla işlenen temalardan uzaklaştırmaktadır denilebilir.

KAYNAKLAR

- ABASIYANIK, Sait Faik, Alemdağ'da Var Bir Yılan, YKY, İstanbul, 2002.
AKTAŞ, Şerif, Edebiyatta Üslup ve Problemleri, Akçağ Yay. Ankara, 2007.
AKTAŞ, Şerif, Refik Halit Karay, Akçağ Yay. Ankara, 2004.
ALANGU, Tahir, Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman, C.2, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1965.
ANDAÇ, Feridun, Yazınsal Gerçekçiliğin Boyutları, Ümit Yay. Ankara, 1995.
CEVDET KUDRET, Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman, Varlık Yay. 1967.
ÇELİK, Yakup, Sait Faik ve İnsan, Akçağ Yay. Ankara, 2002.
ÇETİŞLİ, İsmail, Memduh Şevket Esendal, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara, 1991.
KAPLAN, Mehmet, Hikâye Tahlilleri, Dergâh Yay. İstanbul, 2004.
KARATAŞ, Turan, Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü, Akçağ Yay. Ankara, 2007.
KARAY, Refik Halit, Memleket Hikâyeleri, İnkılap Yay., İstanbul, 2010.
KORKMAZ, Ramazan, Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı, Grafiker Yay. Ankara, 2006.
TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE EDEBİYATÇILAR SÖZLÜĞÜ, YKY. 2010.